

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 28816/5

בבית הדין הרבני האזורי אשדוד

לפני כבוד הדיינים:

הרב משה אמסלם – אב"ד, הרב יצחק רבינוביץ, הרב שמואל צבי פריד

התובעת: פלונית

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יואל שוסף)

הנדון: פרשנות הסכם גירושין – פנסיה רפואית מוקדמת

פסק דין

ענין בקשה זו המונחת בפני ביה"ד, סוגיית פרשנות תנאי הסכם גירושין בנדון הפנסיה אותה מקבל הגרוש לאור פיתוריו ממקום עבודתו עקב מצב בריאות לקוי, בשאלה האם דינה להיכנס לכלל חלוקה בין בני הזוג.

בני הזוג נישאו זל"ז ביום ל' שבט תשנ"ח (26.2.98).

ביום ה' חשוון תשס"ט (6.11.08) חתמו הצדדים על הסכם גירושין אשר קיבל תוקף פס"ד עובר לסידור הגט ביום כ"ו אדר תשס"ט (22.3.09) והוא מועד הקרע שנקבע בהחלטת ביה"ד מיום ה' חשוון תשע"ו (18.10.15).

בהסכם הגירושין בסעיף 14 תחת הכותרת "כספים" הוסכם כי:

"כל הזכויות הנובעות מעבודתו או עקב עבודתו של מי מהצדדים מכל מין וסוג שהוא לרבות ומבלי לפגוע בכלליות האמור לעיל ביטוחי מנהלים, קופות גמל, קרנות השתלמות, אופציות, מניות, פנסיה, פיצויי פיתורין וחסכונות כספיים אחרים מכל מין וסוג שהוא שנעשו במסגרת העבודה ואשר נצברו בתקופת הנישואין תהיינה שייכות לשני הצדדים בחלקים שווים.

עם התגבש הזכויות – קרי בהגיע אחד הצדדים לגיל הפנסיה – ימנו הצדדים אקטואר מוסכם אשר יחשב את חלקו של כל אחד מהצדדים מיום הנישואין ועד למתן מועד הגט.

מוסכם בין הצדדים כי כספי הפנסיה המגיע לכל אחד מהצדדים לאחר חישוב אקטוארי יועברו ישירות ע"י המעסיקים לצד הזכאי לקבל הפנסיה.

הגרוש פוטר מעבודתו במשטרת ישראל ביום ה' טבת תשע"ב (31.12.11) עקב מצב בריאותי לקוי. משכך החל לקבל קצבת נכות. הפנסיה אותה מקבל הגרוש הינה פנסיה תקציבית ולא פנסיה צוברת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגרוש הציג בפני האקטואר ובפני ביה"ד את מסמך הפיטורין שלו ממשטרת ישראל מיום ג' תמוז תשע"א (5.7.11) עקב מחלת הסכרת ופריצת דיסק מהם הוא סובל וזה נוסח מכתב הפיטורין:

הנדון: הודעה על שחרור משירות המשטרה

1. צר לי להודיעך כי לאור מצב בריאותך אשר אינו מאפשר לך למלא תפקידך כאיש משטרה אני נאלץ להפסיק את שירותך במשטרת ישראל.

...

3. שירותך במשטרת ישראל מזכה אותך בקצבה ובמענק לפי סעיפים 15 ו-22 לחוק שירות המדינה [גמלאות] [נוסח משולב] תש"ל 1970...

ביום כ"א שבט תשע"ד (22.1.14) הגישה האשה בקשה לבית הדין לקבל מחצית מקצבה זו שכן לטענתה דין פנסיה זו של הבעל, אשר זכויותיה נצברו במהלך החיים המשותפים ביניהם, עליה להתחלק בין הצדדים כפי שהותנה בהסכם הנ"ל לפיו על כספי הפנסיה להתחלק בין הצדדים שווה בשווה.

הפנסיה המדוברת אותה מקבל כעת הגרוש איננה פנסיית זקנה המשולמת לעובד בהגיעו לגיל פרישה אשר לגביה אין כל עוררין על זכותה של האשה כמופיע בהסכם, אלא פנסיה רפואית מוקדמת המשולמת לגרוש עקב מחלתו וחוסר יכולתו להמשיך בעבודתו (לתיק זה צורף מסמך ע"י ב"כ הבעל המאשר קביעה זו).

לטענת הגרוש פנסיה רפואית מוקדמת זו איננה נכללת בסעיף האמור בהסכם. ההסכם התייחס לפנסיית זקנה רגילה ולא לפנסיה מוקדמת עקב מצב בריאותי, פנסיה שהצדדים אף לא העלו על דעתם וודאי לא ייחלו לה בשעת החתימה על ההסכם, ולכן הוא תובע שביה"ד יורה על העברת מלוא הזכויות שבפנסיה זו אך ורק לו ולמחוק את העיקול שניתן לטובת האשה שלא בצדק.

עוד טוען הגרוש, כי קצבת הנכות היא בעצם תחליף לשכרו ולכן כפי שאין בזכות האשה לחלוק עמו את משכורתו שלאחר הגירושין כך אין לה חלק בקצבה הרפואית המוקדמת.

הבעל טוען עוד כי מנוסח לשון ההסכם מוכח שכוונתו היתה לפנסיה המשתלמת רק בהגיע לגיל הפנסיה ולכן אין קצבה זו נכללת בתנאי זה. שהרי כך הותנה בין הצדדים: "עם התגבש הזכויות – קרי בהגיע אחד הצדדים לגיל הפנסיה...". הרי גילה סופו על תחילתו כי המוסכם ביניהם הוא רק על פנסיה המשתלמת בגיל פרישה ולא על פנסיה אחרת.

לעומתו טוענת ב"כ האשה, שכיוון שגם פנסיה זו קרויה פנסיה, הרי שאין להוציאה מהמחויבות שבסעיף הנזכר וגם עליה יחולו הוראות הסעיף. עמדתה היא כי קצבה זו היא קצבת פרישה מוקדמת ודינה להיכלל באיזון המשאבים ככל חסכוניות ופוליסות פנסיה שנרכשו בעת נישואי הצדדים. כסימוכין לכך מצטטת ב"כ האשה מפס"ד ביהמ"ש העליון 3514/13:

"אין להבדיל בין פנסיה שמקבל אדם בהגיעו לגיל פרישה לבין פנסיה שמקבל אדם בעת פרישה מוקדמת ועד גיל הפרישה מכח החוק. מדובר בהטבה שמוענקת לעובד בעת פרישתו כחלק מיחסי העבודה שהיו, ולכן אם הושגה בעת הנישואין יש לכלול אותה באיזון המשאבים בין בני זוג שנפרדו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

את טענתה מגבה ב"כ האשה בסעיף 3 למסמך הפיטורין בו מצוין מפורשות כי הקצבה הינה קצבת פרישה מכח חוק הגמלאות:

3. שירותך במשטרת ישראל מזכה אותך בקצבה ובמענק לפי סעיפים 15 (2) ו-22 לחוק שירות המדינה [גמלאות] [נוסח משולב] תש"ל 1970...

וזה נוסח סעיף 15 לחוק הגמלאות:

15. אלה זכאים לקיצבת פרישה:

(2) מי שפוטר לאחר חמש שנות שירות מסיבת בריאות לקוי כשדרגת נכותו היא 25% או יותר.

עמדתה כי ההבחנה הנכונה שצריך לעשות היא אבחנה בין קצבת פרישה מוקדמת לקצבת פרישה רגילה ולא בין קצבת פרישה מוקדמת בשל מצב בריאותי לקוי שכן הנתבע מקבל קצבת פרישה ולא קצבת נכות.

דיון והכרעה

הצדדים חלוקים אודות דין הקצבה אותה מקבל הגרוש.

בחוק יחסי ממון נקבע במפורש כי קצבת נכות, וכלשון החוק: "קצבה המתקבלת עבור נזק גוף" אינה נכנסת לכלל איזון משאבים. אין הגדרה זו דומה לנידון דידן.

במקרה דנן, מחד, עילת התשלום הינה ליקוי בריאותי כמפורש במכתב הפיטורין. ומאידך, קצבה זו איננה קצבת נכות רגילה המשתלמת מביטוח לאומי, שהינה חלף משכורת ומהווה ביטוח כלכלי בעקבות אי יכולת השתכרות עצמית בפועל, אלא חסכון עצמי ככל ביטוח משלים אחר, רק שסיבת התשלום הינה נכות ואשר על כן יש לומר שדינה להיכנס לאיזון.

עילת התשלום הנובעת מלקוי בריאותי אין בה בכדי לגרע מזכויות הטוען לאיזון. טוענת ב"כ האשה כי יש ראייה לדבריה שהרי מקור קצבה זו הוא חוק הגמלאות ולא ביטחון כלכלי בסיסי. מה לי אם סיבת אי היכולת לעבוד הוא הזקנה והגיל המתקדם ועל כן בן הזוג מקבל פנסיה שדינה להיכנס לאיזון, ומה לי אם סיבת אי היכולת לעבוד וחוסר יכולת השתכרות היא נכות שנכפתה על בן הזוג המבוטח בטרם עת.

בהתאם לאמור, השאלה היא האם פנסיה זו הינה בהגדרתה קצבת נכות שלפי החוק אינה נכנסת לאיזון משאבים או שאינה כזו אלא הרי היא קצבה מסוימת שמועד השתלמותה נקבע לאור נסיבות פרישה מטעמי בריאות אך אינה מהווה קצבת נכות שהיא חלף משכורת.

מעבר לאמור, בנידון דידן, הצדדים חתמו על הסכם. לפנינו תלויה ועומדת השאלה המשפטית האם דין הקצבה כקצבת נכות, ויש לדון האם על פי הכרעה בשאלה זו ניתן יהיה להשליך על כוונת הצדדים בעת חתימת ההסכם. כן יש לדון האם ניתן להכריע מכח ניסוח ההסכם על כוונת הצדדים.

בשאלה משפטית זו ראה בזה תמ"ש (חי') 27430/07, תמ"ש (חי') 09-01-13807, תמ"ש (י-ם) 21760/07, תמ"ש (י-ם) 6852/97, תמ"ש (ת"א) 98793/97, בע"מ 8215/05.

כן ראה מקרה דומה לנידון זה תמ"ש 10-03-42338.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לסוגיה המשפטית הנ"ל אודות פנסיית הנכות, האם היא נכללת באיזון משאבים, נדרש האקטואר ד"ר בועז ים. בסעיף 9 לחו"ד הראשונה מיום ד' תשרי תשע"ו (17.9.15) כלל האקטואר את קצבת הפרישה המוקדמת של הגרוש בכלל הנכסים הנכנסים לאיזון, בהתאם לעמדת האשה. ואולם לאחר עדכון הגרוש וב"כ כי קצבה זו הינה קצבת נכות ציין האקטואר בסעיף 8 לחו"ד העדכנית מיום כ"ח חשון תשע"ב (25.11.15) כי אין נוהגים לאזן פנסיית נכות בין הצדדים במקרה גירושין והותיר שאלה זו להכרעת בית הדין. עוד ציין, שנתון זה עודכן במסמך ההתייחסות שלו להערות הצדדים מאותו יום, ובתשובתו לשאלות ההבהרה מהצדדים מיום 6.1.16 סעיף 3.

במענה למכתב מיום ו' אדר א' תשע"ו (15.2.16). בסעיף 3, בהתייחסו לחוק החדש "החוק לחלוקת חסכון פנסיוני בין בני זוג שנפרדו תשע"ד – 2014" שנכנס לתוקף בפברואר 2014 כתב:

3. ההבחנה הנכונה שצריך לעשות היא לא אבחנה בין קצבת פרישה מוקדמת לקצבת פרישה רגילה אלא קצבת פרישה מוקדמת בשל החלטת העובד/המעביד לקצבת פרישה מוקדמת בשל מצב בריאותי לקוי.

4. הבחנה זו נעשתה גם ע"י המחוקק בסעיף 14 (ב) (2) לחוק החדש:

"... (2) אם החיסכון הפנסיוני הוא באמצעות צבירת זכויות לפי הסדר פנסיה תקציבית לא יועבר לבן הזוג לשעבר של חוסך שהוא גמלאי סכום כאמור בסעיף קטן (א) (1) במקרה שבו פרישתו של הגמלאי מעבודה היתה בשל מצב בריאות לקוי אלא מהקצבה המלאה המגיעה לגמלאי בעד אחד מהחודשים כמפורט להלן לפי העניין ואילך: בעד החודש שלאחר החודש שבו הגיע הגמלאי לגיל פרישת חובה..."

5. החוק קובע מפורשות כי במקרה של פרישה מוקדמת מחמת מצב בריאות לקוי בן הזוג לשעבר יהיה זכאי לחלקו בקצבת הפרישה של החוסך רק בהגיע החוסך לגיל פרישה על פי חוק.

האקטואר ממשיך במכתבו ומאריך להוכיח כי עפ"י חוק אין גמלה זו מתחלקת לשני בני הזוג בחלקים שווים כי אם לאחר הגעתו של בן הזוג לגיל הפנסיה.

בפס"ד של ביה"ד באר שבע בתיק מס' 122914/2 (לא פורסם) דנו בעניין זה ופסקו שאין לחלוק פנסיה מוקדמת שהתקבלה עקב בעיית בריאות, בין שני בני הזוג בחלקים שווים, כי אם לאחר הגעתו של בן הזוג לגיל הפנסיה. בפס"ד זה האריכו לבאר את טעמם בזה כדלהלן:

"למותר לציין, שסעיף זה המחלק את הפנסיה של הבעל גם לגרושה (וכן להיפך) הורתו ולידתו אינה במחשבה עצמית של הצדדים אלא בהחלטת חוק יחסי ממון בין בני זוג בהשמת דגש על המגמה של איזון משאבים, אלא שהצדדים מעגנים זאת במסגרת של ההסכם, ולכן בבואנו לפרש את כוונת הצדדים שבסעיף זה עלינו להתייחס גם לגישה המשפטית האזרחית ביחס לפנסיה רפואית מוקדמת, האם היא ברת איזון משאבים. (ובדרך אגב, נציין שבחלק מהפסיקות נראה שהיא נוגדת את הגישה המשפטית המקובלת על ערכאה שיפוטית שבפניה נדון ענין זה, דהיינו, תורתנו הקדושה).

מכיוון שהחוק אינו מסדיר סוגיא זו של פנסיה רפואית מוקדמת בצורה מפורשת נראה בעינינו שאין להחיל את הוראתו של החוק על פנסיה שכזו וגם להולכים בעקבותיו אין לראות בפנסיה שכזו ברת איזון, וזאת מג' טעמים:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. הענקת הזכויות בפנסיה העתידית לצדדים באופן שווה לדעת מי שחוקק חוק זה בנויה על כך שהצדדים צופים פני עתיד ועל בסיס הצפי העתידי הזה כבר בהווה הם משתפים את רכושם הכנסותיהם והוצאותיהם וחסכוניותיהם. העובדה שצפי זה הוא רחוק טווח אינו משנה. אין הבדל בין משכורת שתשולם בעוד 30 יום, לכזו שתשולם בעוד 30 שנה. על בסיס זה האשה עוסקת ומשתתפת בכלכלת הבית המשותף. פניהם של הצדדים אינם רק לזכויות שנרכשות בהווה אלא גם לזכויות עתידיות, ובכללם זכויות הפנסיה שיגיעו לצדדים בהגיעם לגיל פרישה. צפי זה בודאי שאינו כולל גימלה (ואין זה משנה איך היא קרויה) שמקורה בנכותו ומחלתו של העובד. אי אפשר לראות את עבודתו הנוכחי של העובד ככזו שצוברת זכויות לקראת נפילתו למשכב. אין היא כלולה בצפי של הצדדים שהוא המשען המשפטי לאיזון המשאבים ביניהם.

2. פנסיה רפואית מוקדמת איננה אלא הטבה סוציאלית שנועדה להגן על החלשים כמו עוד הטבות סוציאליות רבות (כנדוד שמדובר על פנסיה תקציבית, זה עוד יותר בולט). הטבה סוציאלית אינה ניתנת רק למי שזקוק לה במקרה זה לנכה עצמו ולא לגרושתו שעדיין כוחה במותנה. אין שום טעם וריח ליתן מחצית מגימלת הנכות שלו שנועדה לסייע לו בנכותו בשל אובדן כושר העבודה שלו לגרושתו שכבר אינה נשענת על הכנסותיו, והרי זה מעין מה שנאמר על הענקת עבד עברי "לו ולא לבעל חובו" (קידושין ט"ז ע"א), וכמו חודשי הסתגלות שניתנות לעובד מפוטר עד שימצא מקום עבודה חלופית. זוהי בעצם הטבה ייעודית בבחינת "למוטב בלבד".

3. יש קרנות פנסיה שגם כאשר ניתנת על ידם פנסיה שכזו המוגדרת כאובדן כושר עבודה, הם מתייחסים לתשלום החודשי כאל תחליף משכורת, ולכן הם ממשיכים להפריש מהגימלה החודשית את הפרמיה שנועדה להבטיח לעובד את פנסית הזקנה בהגיעו לגיל פרישה. תשלום זה הקרוי בטעות פנסיה הוא אינו פנסיה אלא ביטוח משכורת מעין ביטוח מנהלים. ואף שלא ניתן לראות זאת בפנסיה תקציבית (כבנדוד) שלא קיימת בה הפרשת פרמיה חודשית אבל היא מתנהלת על פי אותם עקרונות.

לגישה זו עובד המקבל פנסיה רפואית הוא בעצם ממשיך לקבל את משכורתו. כשם שבמשכורתו הנוכחית אין לגרושתו חלק כלל, כך גם בפנסיה זו.

מג' טעמים אלו נראה בעינינו שגם על פי חוק יחסי ממון אילו היינו נדרשים לפרשו היינו מגיעים למסקנה שפנסיה רפואית מוקדמת אינה בת איזון וכל כולה למי שזוכה בה, ורק מרגע שיגיע לגיל פרישה יהיה ניתן לערוך בפנסיה איזון בין בני הזוג. ראוי לציין, שלמסקנה דומה על מקרה דומה הגיעו גם בערכאות שיפוטיות אזרחיות שאינם מודרכות על פי תורתנו הקדושה. ראה, תמ"ש ב"ש 13081/99 וכמו כן, בבית המשפט המחוזי בתיק אסייג ע"מ י"ם 612/01, מובאים במאמרו של עו"ד זוהר נוה, "כספי פרישה מוקדמת האם הם ברי איזון", ותמיהני עליו שלא ירד לשורשם של דברים גם בהיבט המשפטי המקובל. (כל האמור אינו מתייחס, לפנסיה צבאית וכדומה, שניתנת בגיל מוקדם על בסיס חוזי או חקיקתי, כמובן למבין).

אשר על כן, אם באנו לבחון את כוונת הצדדים בסעיף שלפנינו על בסיס ההנחה שההשראה ליצירת סעיף זה הוא החוק האמור, יש להוציא מהוראת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסעיף המדובר שבהסכם הגירושין, את הפנסיה הרפואית של הגרוש וכל כולה אינה אלא לו בלבד לא לגרושתו.

אלא שכאמור במקרה שלפנינו נעשה הסכם בין הצדדים על חלוקת הפנסיה ויש לדון שמא יש לחלק את הפנסיה המוקדמת בחלקים שווים לאור ההסכם המפורש המחייב את הצדדים.

בבואנו לדון בשאלה הלכתית זו, נקדים כי יסוד מוסד בפרשנות שטרות והסכמים הוא ש"יד בעל השטר על התחונה", שפירושו, לעולם השטר יתפרש לרעתו של מי שמוציא את השטר ובא לבסס עליו זכות המגיעה לו על פי פירושו בשטר, וידו על התחונה. כמובא בשו"ע חו"מ סי' מ"ב ס"ה.

ואשר על כן, אפילו אם היה ספק בכוונת השטר שבפנינו, הדין הוא שיד בעל השטר על התחונה גם אם ניתן לפרש כי ההסכם מעניק לאשר זכויות גם בפנסיה המוקדמת של הגרוש, מכל מקום כל עוד אין זו פרשנות ודאית אלא מסופקת יש להחיל את הכלל "יד בעל השטר על התחונה", וידה של האשה הבאה להישען על הסכם זה תהיה על התחונה שהרי הבעל מוחזק בזכויותיו הפנסיוניות. ועל כן שומה על האשה להוכיח בבירור כי כוונת ההסכם היתה גם על פנסיה הרפואית המוקדמת.

[יעויין שער המשפט סי' מ"ב ס"ק ו', לפיו רק כאשר השטר סובל את שני הפירושים במידה שווה אמרינן שידו של התובע בו על התחונה, אבל כאשר השטר נוטה יותר לפירושו של המוציא, אזי ידו על העליונה, ומבסס דבריו על הרשב"א בתשובה, עיי"ש. אבל דעת המהרי"ק שורש קפ"ב, מובא בבית יוסף סי' מ"ב, כל זמן שאין פירושו של המוציא ודאי, וניתן להסתפק בו גם אז ידו על התחונה, שהרי סוף סוף אינו יכול להתבסס על השטר מכח ספק.

כך משמע גם בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ג' מובא בפד"ר ח"ח עמ' 151, (ושם התבססו עליו הלכה למעשה). ובתשובה הנ"ל כתב כלשון זה: "אבל אם הלשון סובל פירוש אחר אע"פ שלפי כוונת השומעים הוא להיפך מכל מקום אזלינן בתר פירושו של הנותן או המתחייב וכלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה".

אולם נראה בפשיטות כי לא רק שאין הוכחה מהשטר שכוונת ההסכם היתה לחלק גם פנסיה מוקדמת אלא שיש הוכחה ברורה כי כוונת ההסכם היתה לחלק רק פנסיה בגיל זקנה, שהרי יש להשליך מפרשנות החוק לכוונת הצדדים בעת חתימת ההסכם, כפי שמצינו כלל גדול בהלכות שטרות, לפיו אין לבחון את משמעות השטר והתחייבויות הכלולות בו רק בהתאם לנוסח מילותיו, אלא יש לפרשו על פי כוונת הדברים, לפי העניין.

מקור הדבר בשולחן ערוך (חו"מ סי' סא סעיף טז):

"יש מי שאומר שתנאי שאדם מתנה עם חברו אין הולכים אחר הלשון הכתוב, אלא אחר הכוונה."

מקור הלכה זו הוא ברבנו ירוחם (מישרים נתיב כג חלק י) וכך לשונו:

"כתב הרשב"א בתשובה כי אף על פי שכתב לה במתנה לה לחרוד שתגבה האשה בין בחייו בין במותו ואפילו בשלום, ודאי יראה שאין נזקקין לדינא ואין מגבין אותה בחיי הבעל כלל, דלא כתב לה רק להיות קיום וחיזוק שלא יוציאנה כאחת הקלות ושתבטח נפשה בו [...] וכלל גדול בידינו בכל תנאי שאדם מתנה עם חברו שאין להלך אחר לשון הכתוב, אלא אחר הכוונה לבד. וראיה דעל מנת שאראך מאתיים זוז דהאיש מקדש דלא נתכוונה זאת אלא להראות משלו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר דברי הרשב"א הם המקור לרבנו ירוחם, שם איירי במי שכתב לאישה כי יכולה היא לגבות כתובתה גם בעודו בחיים וזה נוגד את ההלכה שאין מגבין כתובה בחיי בעלה וכותב רבנו ירוחם בשם הרשב"א שאין מגבין אותה בחיי הבעל אף על פי שלשון הכתובה מפורש בפשטות שכן גובה בחייו.

ועיין בביאור הגר"א (ס"ק לט) שכתב "דדין לשון השטרות כדין לשון הנדרים", וכ"כ הסמ"ע (ס"ק כו): "וכן הדין בנדרים, וכמ"ש ביו"ד בסימן רי"ח ע"ש."

דין הנדרים שבו הולכים אחר כוונת הנודר, מבואר בשולחן ערוך (יו"ד סי' ריח סעיף א), וז"ל:

"כל הנודר, או נשבע, רואין דברים שבגללן נשבע או נדר, ולומדים מהם לאיזה נתכוון. והולכין אחר הענין, ולא אחר משמעות דבור. כיצד, היה טעון משא של צמר או פשתים, והזיע והיה ריחו קשה, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם, הרי זה מותר ללבוש בגדי צמר או פשתים ולהתכסות, ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו. היה לבוש בגדי צמר, ונצטער בלבישתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם, אסור ללבוש, ומותר לטעון עליו ומותר להתכסות בגיזי צמר, שלא נתכוון זה אלא לבגד צמר. וכן כל כיוצא בזה."

יוצא אפוא, שכשם שבנדרים עלינו לחקור אחר כוונת הנודר ומתוך כך לפרש את נדרו ואת הכלול בו, כך גם כאשר מתחייב אדם בשטר, וכפי שכתב בערוך השולחן (סי' ס"א סעיף ז):

"אין הולכין אחר לשון הכתוב, אלא אחר הכוונה לפי נושא הענין... וצריכים הדיינים להבין עומק העניין ויבואו על האמת."

הש"ך (ח"מ סי' ס"א ס"ק כ) מציין לשו"ת באר שבע שביאר כי כל דברי רבנו ירוחם נאמרו רק במקום שלשון השטר נוגד את ההלכה וזו לשון הבאר שבע (סימן לט):

"וגדולה מזאת פסק הרשב"א בתשובה והביאו רבנו ירוחם ז"ל במישרים [...] דאף על פי שכתוב תנאי בכתובה שתגבה האישה בין בחייו בין במותו ואפילו נשוי אפילו הכי אין מגבין אותה בחיי הבעל כלל, מאחר שהוא כנגד ההלכה, דכתובה לא ניתנה לגבות מחיים. ואמרינן דלא כתב לה רק להיות קיום וחיזוק שלא יוציאנה כאחת הקלות... וכלל גדול בידינו בכל תנאי שאדם מתנה עם חברו שאין להלך אחר הלשון הכתוב אלא אחר הכוונה לבד, ואף על גבי דקני מיניה נלך אחר הכוונה."

ומבואר שיש להשתדל לפרש את התנאי באופן שלא יהיה נוגד את הדין, אף על פי שכפי הלשון הכתוב בתנאי הוא תנאי מפורש. וכן פסק הרא"ש ז"ל בתשובה (כלל סח סימן יג) והביאו הטור חושן משפט (בסימן סא) ובשולחן ערוך (שם, סעיף ו).

היוצא מדברי הבאר שבע בהבנתו את דברי רבנו ירוחם הוא, שבמקום שלשון השטר נוגד את ההלכה אז מפרשים את לשון השטר לפי אומד דעתם של הצדדים לפי נסיבות כתיבת השטר ולפי המקום והמציאות שהיתה שם. ועיין לקמן מה שהבאנו את דברי רבינו ירוחם בשם הרשב"א ומה שביאר דבריו בנחל יצחק שלא כדברי הבאר שבע.

[וכן מוכח מהראיה שהביא רבנו ירוחם מן המשנה בקידושין (דף ס ע"ב) האומר לאישה שהוא מקדשה "על מנת שאראך מאתיים זוז" – הרי זו מקודשת ויראה לה ואם הראה לה על השולחן אינה מקודשת". ומסבירה שם הגמרא: "שלא נתכוונה אלא לראות משלו". כלומר כאשר הבעל מקדש את האישה בתנאי אשר לשונו הוא "שיראה לה מאתיים זוז" הרי שאם נאמר שאם הראה לה מאתיים זוז כפשוטו – ואין זה משנה אם הם שלו – קיים את תנאו שהרי לשון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התנאי מדוקדקת "שיראה לה", והרי הראה לה, אם נפרש כך את התנאי כפשוטו – נמצא כי כל דברי הבעל הם פיטומי דברים בעלמא וקיימא לן "אין אדם מוציא דבריו לבטלה" ולכן אנו מפרשים דבריו שכוונתו שיראה לה מאתים זוז שלו וכמו שכתב הרא"ש בתשובה (כלל לה סימן ה) והביאה הטור (סימן לז) וזו לשונו: "שאלה לאדוני אבי ז"ל על ראובן שהיה לו ב' בנות קטנות וכו' והשיב שאין כאן בית מיחוש ואינה צריכה גט."

וכתב הבית יוסף (בסימן לז):

"ותשובה זו אינה עניין לכאן כלל, שמה שהשיב הרא"ש שאינה צריכה גט הוא מטעם דלא אמר לי והווי ידיים שאין מוכיחות דלא הוויין ידיים כמבואר בתשובה הנזכרת וזה לא שייך לסימן זה. ואין לומר דמכל מקום יש ללמוד משם טעמא דלא אמר לי הא אמר לי הייתה מקודשת לאה אף על פי שלא פירש לאיזו מבנותיו מקדש, דאם זו הייתה כוונת רבינו הוה ליה לפרש כן. ואדרבה משמע מדבריו שהטעם שאינה צריכה גט הוא לפי שלא פירש איזו מבנותיו, ועוד דלזה לא היה צריך להביא ראיה מדברי התשובה דכיון שאחותה הייתה מקודשת לאחר אין אדם מוציא דבריו לבטלה (כתובות נח ע"ב, גיטין לט ע"א) ופשיטא דלא נתכוין אלא לפנויה שקידושין תופסין בה והיא מקודשת גמורה."

ועיין בכנסת הגדולה (חושן משפט סימן רנג הגהות בית יוסף אות יג) שכתב:

עיין בתשובותי (חלק חושן משפט סי' קסח וקעח) [...] דדבר זה מחלוקת דרבי מאיר ורבנן בריש מסכת ערכין (ב ע"א) דר"מ סבר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ורבנן סברי אדם מוציא דבריו לבטלה ובודאי דהלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פרק א מהלכות ערכין) וכתב שם רבינו המחבר ז"ל בכסף משנה וידוע דההלכה כחכמים [...]"

(ועיין בברכי יוסף [יורה דעה סימן רנח ס"ק ז] שהביא מחלוקת האם ההלכה כרבי מאיר או כחכמים).

ועיין בכנסת הגדולה שם שכתב:

"ומצאתי להראנ"ח ז"ל (בחלק ב סימן לו) כתב כשאנו יכולין לפרש דבריו בלשון המועיל וכל שכן היכא דמתני עם אחר וכל שכן כשהקנהו מידו אין אדם מוציא דבריו לבטלה. ע"כ. וכפי זה אפשר ליישב דברי הרב המגיד והריב"ש ז"ל דהיכא דאנו יכולין לפרש דבריו בלשון המועיל מפרשינן"

ונראה בפשיטות כי כמו שכתב הרשב"א לגבי מי שכתב לאשה כי יכולה היא לגבות כתובתה גם בעודו בחיים מכיון שזה נוגד את ההלכה אין מגבין את האשה כתובה בחיי בעלה הדין הוא שאין מגבין אותה בחיי הבעל אף על פי שלשון הכתובה מפורש בפשטות שכן גובה בחייו מכיון שהבעל כתב לאשה לאור ההלכה, כך הוא הדין כאשר זוג כתב הסכם לאור חוק יחסי ממון יש לפרש את ההסכם עפ"י פרשנות החוק.

זאת ועוד, מאותם הנימוקים שפורטו לעיל על פיהם התפרש חוק יחסי ממון שפנסיה רפואית מוקדמת אינה ברת איזון וכל כולה אינה שייכת אלא למי שזוכה בה, ורק מרגע שיגיע לגיל פרישה יהיה ניתן לערוך בפנסיה איזון בין בני הזוג. יש להשליך על כוונת הצדדים בעת חתימת ההסכם.

ולכאורה יש לדון בדברי השולחן ערוך שאין מדקדקין בלשון השטר שהרי כאמור לעיל הסמ"ע (סימן סא ס"ק כ"ו) כתב "וכן הדין בנדירים סימן רי"ח" וכוונתו על מה שכתב השולחן ערוך (יורה דעה הלכות נדרים סימן רי"ח סעיף א'):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"כל הנודר או נשבע רואין דברים שבגללן נשבע או נדר ולומדים מהם לאיזה נתכוון, והולכין אחר העניין ולא אחר משמעות דבור. כיצד? היה טעון משא של צמר או פשתים והזיע והיה ריחו קשה, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם – הרי זה מותר ללבוש בגדי צמר או פשתים ולהתכסות, ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו. היה לבוש בגדי צמר ונצטער בלבישתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם – אסור ללבוש ומותר לטעון עליו ומותר להתכסות בגיזי צמר, שלא נתכוון זה אלא לבגד צמר. וכן כל כיוצא בזה."

וברמ"א כתב שם:

"וכל זה דווקא בנודר בינו לבין עצמו, אבל בנודר לחבירו – כל שלשון הנדר כולל הולכין אחריו, אם לא באומדנא דמוכח (כך משמע בריב"ש ובהרמב"ן)."

וכתב הט"ז (סימן רי"ח ס"ק ב) על דברי הרמ"א:

"באומדנא דמוכח: דברי הג"ה הזאת דברי ריב"ש (סימן קצה) וצריך שתדע דהתם קאי לעניין שאחד היה מבקש מהקהל שיקבלו לסופר זקן אחד ועמו נער אחד וקבלו הקהל את שניהם בנדר בסתם ואחר כך סילקו הזקן שלא עשה כהוגן ורצו איזה יחידים לומר שגם הנער נסתלק כיון שעל ידי בקשת המבקש קבלום ובקשתו הייתה שיהיה עם הזקן וכיון שנסתלק הזקן ממילא נסתלק הנער לזה. השיב הריב"ש שם כיון דבלשון קבלת הקהל משמע שלא תלאו זה בזה אין אנו משגיחים בבקשת המבקש ולא אמרינן דניזול בתר אומדנא דהיינו שוודאי נתכוונו כפי שביקש המבקש כמו דאזלינן הכא בתר אומדנא לעניין קונם צמר דהיינו דווקא בנודר בינו לבין עצמו הולכים אחר כוונתו משום דבעינן שיהיו פיו ולבו שוין אבל בנותן מתנה לחברו כל שלשון המתנה כולל הולכים אחריו ואין הולכים בזה אחר אומדנא דמוכח אלא אם כן באומדנא כההיא דמי שהלך בנו למדינת הים והוא בחושן המשפט (סימן רמ"ו סעיף א) עד כאן. מבואר כוונתו דאם הלשון מורה על ענין אחר אף על פי שמצד כוונת הלב יש להבין שהיה איזה דבר בדעתו שעל ידו יתבטל משמעות הלשון הא לא אמרינן כיון שהוא לטובת חברו זכה חברו מצד לשונו של הנותן דבזה לא בעינן פיו ולבו שוין אלא אם כן הוה אומדנא דמוכח מה שאין כן בנודר בינו לבין עצמו אגן מבטלים הלשון לפי משמעותו ומפרשינן ליה על דבר אחר כההיא דרישא שלפי המשמעות משמע איסור לבישה לפי דעת הרא"ש ולפי דעת הרמב"ם שתייהם במשמע כמו שכתוב בסעיף א' מכל מקום מתוך כוונתו אנו מפרשים דבריו שעל הפשלה לאחוריו קאמר שיהיה אסור ולא בלבישה בזה דווקא הם חולקים אבל באמת אם נתן מתנה לחברו ואמר לשון שיש לו שני משמעות ודאי הברירה ביד הנותן לפרשו בעניין שטוב לו והמוציא מחברו עליו הראייה ובדרך זה תדע להבין הג"ה זאת שהיא סתומה."

מבואר בדברי הרמ"א לפי פירוש הט"ז שבמקום שהדברים נוגעים לאדם אחר מדקדקין בלשון השטר ואין הולכים אחר הכונה אם לא באומדנא דמוכח. אם כן קשה היאך כתב השולחן ערוך בחו"מ שהולכין אחר הכונה בשטר שעושה האחד לחברו.

ולכאורה עפ"י המבואר ברמ"א בנידון דידן שהדבר נוגע לאשה יש לדקדק בלשון השטר ואין לילך אחר הכונה. כן הקשה בספר נחל יצחק על שו"ע חו"מ סימן סא, טז.

וכתב הנחל יצחק שני תירוצים:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. הכלל הנ"ל שיש לפרש שטרות כפי הכוונה העומדת מאחורי כתיבתו, אף אם היא כנגד המשמעות הפשוטה של הכתוב נכון רק כאשר יש אומדנא מוכחת מה היתה כוונת הצדדים ומטרתם בכתיבת השטר, ואילו נפרש את השטר על פי המשמעות הפשוטה העולה מנוסח הדברים, מטרה זו לא תושג. אולם במקרה שאין אומדנא מוכחת, אין הולכים אחר הכוונה, אלא אחר נוסח השטר. והחידוש בדין זה הוא שאין צריך דוקא לאומדנות המוזכרות בגמרא כאומדנות מוכחות. והרמ"א בהל' נדרים מדבר כשאין אומדנות מוכחות לגמרי.

ב. בהמשך (ענף ב) מיישב הנחל יצחק בזה"ל:

"והנה הכא בח"מ הא כתבו הבית יוסף [סעיף טז] בשם רבינו ירוחם [מישרים נתיב כג ח"י] וכן השולחן ערוך [שם] בזה הלשון כלל גדול הוא בידינו בכל תנאי שאדם מתנה עם חבירו אין הולכים אחר לשון הכתוב אלא אחר הכוונה ע"כ לשונו, הרי דכתבו כן רק בתנאי שמתנה עם חבירו ולא כתבו בקיצור שבשטרות אין הולכין אחר לשון הכתוב אלא אחר הכוונה וזה צריך ביאור... והנה הא התם היה תנאי בודאי דקידשה על מנת שאראך כו' רק דנולד לנו ספק בפירוש התנאי איך היתה כוונתו בזה שפיר אמרו דהולכין אחר הכוונה בפירוש התנאי ולא אזלינן בזה בתר משמעות הלשון, וכמו שכתבתי כעין זה בהא דספק אומדנא דהיכא דהיה תנאי בודאי אז מפני ספק אומדנא אף שיעקור משום זה המעשה ביותר. וזהו מדוקדק בכוונת המחבר ורבינו ירוחם דכתבו דבתנאי שמתנה עם חבירו אין לילך בו אחר לשון הכתוב אלא אחר הכוונה, דזה משמע דתנאי היה בוודאי רק דאנו מסופקים בו מצד כוונתו מתוך סיבת הענין שעשה התנאי דבזה שפיר קאמרי דאין הולכין אחר המשמעות הלשון אלא אחר הכוונה אף דעל ידי זה יתבטל הענין מכל מקום כיון דהיה תנאי על כל פנים שאני. מה שאין כן בהא דיו"ד סי' רי"ח דאם ניזל בתר משמעות הלשון אין כאן שום תנאי כלל לפנינו, על כן אין הולכין אחר הכוונה להוסיף איזה תנאי וכהאי גוונא כיון דזהו סותר להמעשה שנעשה על ידי קנין או חיוב.

כללו של דבר הוא כן, דהיכא דיש שני משמעויות בכוונת הלשון והשטר ודאי דאזלינן בזה בתר המוחזק וכמבואר בסי' מ"ב [סעיף ח] ובט"ז ביו"ד (סי' רי"ח ס"ק ב')... יכול לפרש דבריו ולומר הנני מן המיעוט דהא להך מיעוטא אין בזה שום נגד להמשמעות הלשון, אבל היכא דמשמעות ופשטות הלשון הוא נגד הכוונה שנראה מתוך סיבת הענין שנעשה על ידי זה הענין [אף שאינו סותר לשונו לגמרי להכוונה משום דהיכא דסותר לשונו לגמרי להכוונה בזה אף בנדרים אין הולכין אחר הכוונה וכמו שכתב הט"ז (ביו"ד סי' רי"ח ס"ק ג') ועיין בספר עצי לבונה שם [סעיף ב]] בזה, הדין כן באם שניזל בתר כוונת הענין יתוסף איזה תנאי ובאם שנלך אחר לשון המשמעות לא יהיה התנאי כלל ע"כ יש לנו למיזל אחר הלשון, כמבואר ביו"ד (סי' רי"ח [סעיף א]) במה שבינו ובין חבירו, ולא עקרינן למשמעות הלשון לסתור אותו. אבל באם היה תנאי בוודאי לפנינו רק אם ניזל בתר משמעות הלשון של התנאי יקויים הענין ואם ניזל בתר הכוונה יתבטל הענין, אז הולכין אחר מה שנראה כוונתו מתוך הענין שבגללו עשה את התנאי. ואתו שפיר פסקי השולחן ערוך וכל אחד על מקומו יבא על נכון."

וכן מסיק לדינא בסוף ענף ז כתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"וכל זה הוא באם שנולד לנו ספק בעיקר התנאי וכוותיה דהוי סתירה למה שאמר בפיו בפירוש, אבל אם היה תנאי בוודאי בזה יש לומר דמהני מה שמוכח לנו מתוך כוונת הענין לברר כוונת התנאי כמו שנתבאר לעיל. אך זהו דוקא באם שאינו סותר כל כך למה שאמר בלשונו בפירוש רק שאינו כן לפי משמעות פשוטת הלשון, אבל אם סותר ממש למה שאמר בלשונו בזה אין הולכין אחר כוונת הענין, וכמו שכתב הט"ז ביו"ד (סי' רי"ח ס"ק ג')..."

על פי זה נראה כי בנידונינו שהשאלה שעומדת לפנינו היא בפרשנותו של ההסכם ודאי שיש לפרש עפ"י הכונה אף כשאין אומדנא מוכחת.

יש להוסיף בזה עוד שבנחל יצחק ענף ג כתב בדעת רבינו ירוחם בשם הרשב"א דמיירי באומדנא דמוכח לגמרי ודן באריכות במה חולק הרשב"א על דעת גאון שהובא בדברי רבינו ירוחם, ומסיק דהמחלוקת היא האם מועילות אומדנות מוכיחות לגמרי כאשר אין כתובות בגמ' ואינן אלא מדעתינו. וגם לדעת הרשב"א מועילה אומדנא דוקא כאשר זו "אומדנא בכל העולם... דאנו אומדין מדעתנו על הכולל בני אדם שכן דעתן."

והקשה הנחל יצחק דבאה"ע סי' צ"ג סעיף א' נפסק דכתובה ונדוניא אין נגבים אלא כשתתאלמן ותתגרש, וכתב על זה הרמ"א "דאם כתב לה מתנות הם נגבים מחיים כו', במישרים [נתיב כג ח"י] בשם גאון ודלא כהרשב"א" ע"כ לשונו. משמע שהרמ"א הכריע במחלוקת הרשב"א עם הגאון כשיטת תשובה לגאון ובשו"ע חו"מ פסק השו"ע בסתמא שהולכים אחר הכוונה והרמ"א לא חלק עליו. ותירץ שם שגם לדעת תשובה לגאון הולכים אחר אומדנא שלנו גם כן, אך סובר שבמתנה שנתן לאשתו ליכא אומדנא דמוכח כל כך, ולכן הכריע כשיטת תשובה לגאון. אבל כשיש אומדנא ברורה אף שלא נזכר בש"ס גם כן מועילה, ולכן כתב המחבר וכן סתם הרמ"א כאן שאין הולכין אחר לשון הכתוב אלא אחר הכוונה, היינו אף במה דהוי האומדנא שאומדין אנחנו מדעתנו. ולדינא י"ל שבמחלוקת הרשב"א עם התשובה לגאון הנ"ל ההלכה כהתשובה לגאון הנ"ל וכמו שכתב הרמ"א באה"ע משום דזה לא אומדנא ברורה ומוכחת, אבל כשזה אומדנא גמורה אף שאינו מפורש בש"ס כדומה לזה מכל מקום מועילה וכמו שכתב המחבר כאן "וכן מצינו בתשובת הרא"ש [כלל סח סי' כג] והובא בטור ח"מ (סי' ס"ה סעיף כ"א) [י"ז] ובקצרה במחבר שם (סעיף י"ז) דדיינין אומדנות המוכיחות לפי דעתנו עיין שם". ועיין עוד מש"כ בענף ו.

עפ"י האמור נראה כי בנידונינו יש אומדנא ברורה היות שכל המחלוקת בין הרשב"א לתשובה לגאון אינה אלא במתנה בה לא נאמר הכלל ש"אינה נגבית אלא מחיים" [שלא כדברי הבאר שבע הנ"ל] והשאלה היא האם יש לדמותה לכתובה. אבל בנידונינו שיסוד ההסכם נעשה על פי חוק יחסי ממון ודאי שיש אומדנא ברורה לפרש את ההסכם עפ"י הכללים ופרשנות החוק. עוד יתכן שהנימוקים האמורים לעיל ביחס לפרשנות החוק מהווים אומדנא מוכחת על כוונת הצדדים. זאת מלבד האמור לעיל שגם לדעת הגאון מועילה אומדנא כאשר אין אנו מעלים את האומדנא מדעתינו כי אם דנים בפירוש התנאי והדברים שנכתבו בשטר, והרי כאן השאלה שעומדת לפנינו היא בפרשנותו של ההסכם כאשר הבעל הוא המוחזק בזכויות הסוציאליות ואילו האשה באה להוציא ממנו.

ובאמת בתיק זה אין צורך לכל מה שהארכנו כיון שיש להוכיח על פרשנות ההסכם שכוונת הצדדים לחלוק את הפנסיה רק מגיל זקנה מלשון ההסכם גופו כפי שנפסק בשו"ע (חו"מ סי' ס"א סעיף ט"ו):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"מדקדקין לשון השטר ודנין על פי אותו דקדוק, ולא אמרינן האי גברא לא גמיר כולי האי והיה סבור שהדין היה בענין כך ומפני כך כתב אותו לשון."

ומקורו מתשובת הריב"ש (סימן ת"פ) עיין שם.

שהרי לשון ההסכם הוא:

עם התגבש הזכויות – קרי בהגיע אחד הצדדים לגיל הפנסיה – ימנו הצדדים אקטואר מוסכם אשר יחשב את חלקו של כל אחד מהצדדים מיום הנישואין ועד למתן מועד הגט.

הלשון "בהגיע אחד הצדדים לגיל הפנסיה" כוונתו ברורה היינו גיל הזיקנה. שהרי פנסיית נכות אינה קשורה לגיל.

נראה כי נוסח ההסכם הוא כל כך ברור עד כדי כך שאין מקום לבדוק בזה את כוונת הצדדים גם אם היה הוכחה כי כוונתם לחלוק את כל סוגי הפנסיה וכמש"כ הנחל יצחק "אבל אם סותר ממש למה שאמר בלשונו בזה אין הולכין אחר כוונת הענין."

[יצויין לפסק דין של ביה"ד חיפה תיק מס' 535522 שם פסק ביה"ד במקרה דומה למקרה שבפנינו כדלעיל, למרות ששם נכתב בהסכם רק חלוקת "פנסיה". יעויין שם].

לאור האמור מכריע ביה"ד בזאת כי –

א. ביה"ד מקבל את פרשנות ההסכם של הגרוש בנדון הפנסיה אותה קיבל לאור פיטוריו ממקום עבודתו עקב מצב בריאות לקוי, וקובע כי כוונת ההסכם היתה לחלק את הפנסיה בינו לבין גרושתו רק במועד הפרישה החוקי.

ב. בהתחשב בנסיבות התיק ולפנים משורת הדין ביה"ד מורה בזאת על ביטול הקנסות שהוטלו על הגרוש.

ג. אין צו להוצאות.

ד. ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י"ב בטבת התשע"ז (10.1.2017).

הרב שמואל צבי פריד

הרב יצחק רבינוביץ

הרב משה אמסלם – אב"ד